

MUSTAQILLIK DAVRI ADABIYOTIDA TARIXIY ROMANLAR

Tursunmurodova Maftuna

1-kurs magistri

Buxoro Osiyo Xalqaro Universiteti

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada mustaqillik davri o'zbek adabiyotida tarixiy roman janrining rivojlanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Tarixiy romanlarda milliy tarixga yangicha yondashuv, tarixiy shaxs va voqealarning badiiy talqini hamda tarixiy xotirani tiklash masalalari yoritiladi. Mustaqillik yillarida yaratilgan tarixiy romanlarning g'oyaviy-badiiy mazmuni, milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdagi o'rni asoslab beriladi. Shuningdek, tarixiy haqiqat va badiiy to'qima uyg'unligi janrning estetik salohiyatini oshirgan muhim omil sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: mustaqillik davri adabiyoti, tarixiy roman, milliy tarix, tarixiy shaxs, badiiy talqin, tarixiy xotira

АННОТАЦИЯ: В статье анализируются особенности развития жанра исторического романа в узбекской литературе периода независимости. Рассматриваются вопросы нового подхода к национальной истории, художественной интерпретации исторических личностей и событий, а также проблема восстановления исторической памяти. Обосновывается роль исторических романов, созданных в годы независимости, в формировании национального самосознания и патриотических ценностей. Особое внимание уделяется соотношению исторической достоверности и художественного вымысла, которое способствует расширению идейно-эстетических возможностей жанра.

Ключевые слова: литература периода независимости, исторический роман, национальная история, историческая личность.

ABSTRACT: The article analyzes the development of the historical novel genre in Uzbek literature during the period of independence. It examines new approaches to national history, the artistic interpretation of historical figures and events, and the issue of restoring historical memory. The role of historical novels created in the years of independence in shaping national identity and patriotic values is substantiated. Special

attention is paid to the balance between historical accuracy and artistic imagination, which enhances the ideological and aesthetic potential of the genre.

Keywords: independence period literature, historical novel, national history, historical figure, artistic interpretation, historical memory.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini qo'lga kiritishi jamiyat hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Bu jarayon adabiyot sohasida ham yangi badiiy tafakkurning shakllanishiga, ijod erkinligining kengayishiga hamda milliy o'zlikni anglashga qaratilgan qarashlarning mustahkamlanishiga zamin yaratdi. Ayniqsa, tarixiy mavzularni yangicha talqin etish, o'tmishga milliy manfaatlar va xolis yondashuv asosida baho berish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Shu sababli mustaqillik davri adabiyotida tarixiy roman janrining rivojlanishi alohida e'tiborli hodisa sifatida namoyon bo'ldi.

Tarixiy romanlar vositasida xalqning boy tarixiy merosi, buyuk ajdodlar faoliyati, milliy davlatchilik an'analari hamda ozodlik g'oyalari yangicha badiiy talqinda yoritila boshlandi. Ilgari mafkuraviy cheklovlar tufayli biryoqlama yoki tor doirada tasvirlangan tarixiy shaxslar va voqealar mustaqillik yillarida yanada kengroq, chuqurroq va xolis badiiy ifodaga ega bo'ldi. Bu esa tarixiy romanlarning mazmuniy boyishiga, ularning g'oyaviy hamda estetik imkoniyatlari kengayishiga xizmat qildi

ASOSIY QISM

Mustaqillik yillarida o'zbek adabiyotida tarixiy roman janri yangi bosqichga ko'tarildi. 1991-yilgacha bo'lgan davrda tarixiy mavzular mafkuraviy nazorat ostida talqin qilingan bo'lsa, mustaqillikdan keyin yozuvchilar tarixga erkin, xolis va milliy manfaatlar nuqtayi nazaridan murojaat qilish imkoniga ega bo'ldilar. Natijada tarixiy romanlarda voqealarning badiiy ifodasi bilan bir qatorda tarixiy haqiqatni tiklashga intilish kuchaydi [1].

Bu davr romanlarida tarixiy davrlar keng qamrab olinib, qadimgi davlatchilik an'analari, o'rta asrlar siyosiy hayoti, buyuk sarkardalar va mutafakkirlar faoliyati markaziy mavzuga aylandi. Tarixiy romanlar orqali o'zbek xalqining davlatchilik tajribasi, mustaqillik uchun olib borilgan kurashlar va milliy o'zlikni anglash jarayoni badiiy ifoda topdi.

Mustaqillik davri tarixiy romanlarining muhim xususiyatlaridan biri tarixiy shaxslar obrazining yangicha talqinidir [2]. Avvalgi davr adabiyotida ayrim tarixiy shaxslar ideallashtirilgan yoki aksincha, biryoqlama salbiy talqinda berilgan bo'lsa, mustaqillik yillarida ular murakkab, ko'p qirrali shaxs sifatida tasvirlana boshladi. Amir

Temur, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur, Alisher Navoiy kabi tarixiy shaxslar obrazlari tarixiy manbalar va ilmiy tadqiqotlarga tayangan holda badiiy talqin qilindi. Romanlarda ularning siyosiy faoliyati bilan birga, ichki ruhiy kechinmalari, davr muammolariga munosabati va shaxsiy qarorlaridagi mas'uliyat ham yoritildi. Bu holat tarixiy romanlarning badiiy-estetik qiymatini oshirdi va o'quvchi ongida tarixiy shaxslarni yanada real qabul qilish imkonini yaratdi.

Mustaqillik davri tarixiy romanlarida tarixiy voqealar badiiy haqiqat bilan uyg'un holda tasvirlanadi. Yozuvchilar tarixiy manbalarga tayanib, voqealar ketma-ketligini saqlagan holda, badiiy to'qima orqali asar g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirdilar [3]. Bu jarayonda tarixiy haqiqatni buzmaslik, lekin badiiy ifoda imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim tamoyil sifatida qaraldi. Masalan, davlatlararo munosabatlar, ichki siyosiy nizolar, bosqinlar va ozodlik uchun kurash jarayonlari romanlarda keng yoritildi. Ushbu voqealar orqali tarixiy davrning ijtimoiy-siyosiy manzarasi tiklandi. Shu bilan birga, oddiy xalq hayoti, urf-odatlar, turmush tarzi va ma'naviy qadriyatlar ham tasvirlanib, tarixiy romanlar keng ijtimoiy mazmun kasb etdi [4].

Mustaqillik davrida tarixiy romanlar milliy g'oyani targ'ib etuvchi muhim badiiy vositaga aylandi. Ushbu asarlarda milliy ozodlik, vatanparvarlik, adolat va ma'naviy barkamollik g'oyalari markaziy o'rinni egalladi. Tarixiy romanlar orqali xalqning o'z o'tmishiga bo'lgan munosabati o'zgardi, tarixiy xotirani tiklash jarayoni kuchaydi.

Tarixiy romanlar o'quvchini o'tmish voqealari bilan tanishtirish bilan birga, bugungi kun uchun muhim bo'lgan saboqlarni ham yetkazdi. Ajdodlar jasorati, davlatchilik an'analari va milliy qadriyatlar zamonaviy jamiyat uchun ibrat sifatida talqin qilindi. Bu esa tarixiy romanlarning tarbiyaviy ahamiyatini oshirdi [5].

Mustaqillik davri tarixiy romanlarida til va uslub masalasiga ham alohida e'tibor qaratildi. Asarlarda tarixiy muhitga mos leksika, qadimgi atamalar va badiiy tasvir vositalaridan keng foydalanildi. Dialoglar orqali tarixiy shaxslarning dunyoqarashi va ruhiy holati ochib berildi. Shuningdek, mualliflar syujet qurilishida dramatik keskinlikka, obrazlar tizimining mantiqiy rivojiga e'tibor qaratdilar. Tarixiy romanlar faqat voqealar bayoni emas, balki chuqur falsafiy mushohadalar bilan boyitildi. Bu jihatlar tarixiy roman janrining badiiy salohiyatini yanada oshirdi [6].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqillik davri adabiyotida tarixiy romanlar adabiy jarayonning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Ushbu janrda yaratilgan asarlar adabiyotning mavzu doirasini kengaytirdi, tarix va badiiy tafakkur o'rtasidagi aloqani mustahkamladi [7]. Tarixiy romanlar orqali adabiyot jamiyat hayotidagi ijtimoiy va ma'naviy jarayonlarga faol ta'sir ko'rsatdi. Mustaqillik davrida tarixiy roman janri

o‘zbek adabiyotining muhim badiiy yutuqlaridan biri sifatida namoyon bo‘lib, milliy adabiy tafakkurning rivojlanishida muhim rol o‘ynadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik davri o‘zbek adabiyotida tarixiy roman janri mazmunan va shaklan yangi bosqichga ko‘tarildi. Siyosiy va mafkuraviy cheklovlarning barham topishi yozuvchilarga milliy tarixga erkin va xolis yondashish, tarixiy voqealar hamda shaxslarni badiiy jihatdan chuqur talqin etish imkonini berdi. Natijada tarixiy romanlar orqali xalqning o‘tmishi, davlatchilik an‘analari va milliy qadriyatlari keng qamrovda yoritila boshlandi.

Mustaqillik yillarida yaratilgan tarixiy romanlarda tarixiy shaxslar biryoqlama ideallashtirilgan qahramon sifatida emas, balki murakkab ruhiy kechinmalarga ega, mas’uliyatli va tafakkurli shaxs sifatida tasvirlandi. Bu holat tarixiy obrazlarning ishonchliligini oshirib, o‘quvchining tarixga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirdi. Tarixiy voqealar va badiiy haqiqat uyg‘unligi asarlarning g‘oyaviy-badiiy salohiyatini yanada boyitdi. Shuningdek, tarixiy romanlar mustaqillik davrida milliy g‘oyani targ‘ib etuvchi muhim adabiy vositaga aylandi. Ushbu asarlar orqali vatanparvarlik, ozodlik, adolat va ma’naviy barkamollik g‘oyalari ilgari surildi. Tarixiy xotiraning tiklanishi jamiyatda milliy o‘zlikni anglash jarayonini mustahkamladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qo‘shjonov M. Tarix va badiiy haqiqat. – Toshkent: Fan, 1993. – 192 b.
2. Normatov U. Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 240 b.
3. Rahimjonov N. O‘zbek romanchiligi va tarixiy tafakkur. – Toshkent: O‘qituvchi, 2006. – 216 b.
4. Yo‘ldoshev Q. Adabiyot va zamon. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2004. – 180 b.
5. Hamidov H. O‘zbek tarixiy romani poetikasi. Toshkent: Fan, 2009. – 198 b.
6. Sultonov S. Tarixiy roman va milliy tafakkur. – Toshkent: Ma’naviyat, 2010. – 160 b.
7. Boboyev T. O‘zbek adabiyoti tarixi (XX–XXI asrlar). – Toshkent: O‘zbekiston, 2015. – 368 b.